

# AŞIRICI HAREKETLER, SOSYAL AĞ ANALİZLERİ VE KARŞI SÖYLEM

İnternet ve sosyal medya araçlarının kullanımıyla âdeta evrim geçiren aşırıcı hareketler, onlar üzerinde çalışma yapanları da yeni metotlar geliştirmeye zorlamaktadır. Bu yeni çalışmalar arasında en yaygını ve etkilisi, daha çok Twitter üzerinden yapılan sosyal ağ analizi çalışmalarıdır.

**Yunus Emre TAPAN**

**R**adikalleşme ve aşırıçılık üzerine yapılan çalışmalar, eskiden daha çok bire bir mülakat yoluyla veya yazılı dokümanlar incelenerek yürütülüyordu. İnternet ve sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla, herkes gibi, aşırıcı gruplar da bu araçları propagandaları için daha fazla kullanmaya başlamıştır. Eymen el-Zevahiri'nin meşhur sözünden ilham alarak ifade edersek, “cihat artık sadece meydana düşmanla mücadele etmek değil, aynı zamanda medya yoluyla insanlara tebliğ etmek, insan kazanmak ve düşmanlara korku yaymaktır”. Bu söz, militan selefi grupların genel düşüncesini yansıtmaktadır. Ayrıca, aşırıcı ırkçı hareketler de sosyal medyayı ve interneti yaygın olarak kullanmaktadır.

İnternet ve sosyal medya araçlarının kullanımıyla âdeta evrim geçiren aşırıcı hareketler, onlar üzerinde çalışma yapanları da yeni metotlar geliştirmeye zorlamaktadır. Bu yeni çalışmalar arasında en yaygını ve etkilisi, daha çok Twitter üzerinden yapılan sosyal ağ analizi çalışmalarıdır. Twitter'ın kamuya açık olması ve verilerin incelenmesine izin vermesi, çalışmaların burada yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Her ne kadar, Facebook ve Youtube üzerinden çalışmalar yapılsa da bu platformlar çalışma sistemlerinden dolayı Twitter kadar kapsamlı bir sonuca götürmemektedir. Bunların yanında, Telegram ve benzeri kriptolu haberleşme araçları da çalışma alanlarından birisidir. Özellikle, Twitter ve Facebook gibi araçlar üzerinde son bir senede yürütülen kapsamlı ve başarılı mücadele neticesinde, bu platforma erişimin kısıtlanması bu grupları Telegram gibi araçları

kullanmaya itmiştir. Bu gruplara mensup kişiler ise bir anlamda yer altına çekilmiş oldular. Çünkü Telegram benzeri araçları incelemek için davet yoluyla gruba dâhil olmak gerekmektedir. Bu da yapılacak çalışmaları kısıtlayan önemli bir faktör olarak önümüzde durmaktadır.

### **Sosyal Ağ Analizi Çalışmaları**

Sosyal Ağ analizi çalışmaları daha önceleri, mühendislik alanında ya da sayısal alanlarda kullanılıyor olmasına rağmen, sosyal bilimlerde –özellikle iletişim alanında– bu yöntemlerin önemi son yıllarda anlaşılmaya başlamıştır. Bu konuda yürütülen çalışmalar gün geçtikçe artmaktadır. Güvenlik araştırmalarında ise önemi her geçen gün git-tikçe artmaya devam etmektedir. Dünyada daha çok düşünce kuruluşları tarafından yürütülen çalışmalar, metodolojinin gelişmesine ve gruplara dair bilgi edinmemize katkı sağlamaktadır.

Sosyal ağ analizi çalışmaları yaygın olarak İngilizce yapılmaktadır. Arapça ve Türkçe gibi, batılı olmayan dillerde yapılan çalışmalar ise sınırlıdır. Türkçede, ORSAM'ın yürüttüğü iki çalışma alanının öncülerinden sayılabilir. Bu çalışmalarda Twitter platformu üzerinde çalışılarak Türkçe konuşan İŞİD destekçilerinin hem sosyal ağları analiz edilmiş hem de gündem ve söylemlerinden yola çıkarak karşı söylem çalışması yapılmıştır. Çalışma yapılırken, çekirdek hesaplar dikkatle seçilmiş, militan selefi niteliğe sahip olup İŞİD destekçisi olmayanlar değerlendirmeye alınmamıştır. Diğer bir çalışma, *Foundation for Defense of Democracies*

**Sosyal ağ analizi, normal imkânlarla ulaşılamayan bir kitleyi sanal ortamda inceleyip onların söylemlerini, gündemlerini ve ağ yapılarını anlamamız açısından, sosyal bilimler ve güvenlik araştırmalarının önünü açan çok önemli bir metodolojik yaklaşımdır.**

(FDD) tarafından yapılmış olan *Islamic State Networks in Turkey* adlı çalışmadır. Çalışmada Türkiye'deki radikal İslami hareketlerin geçmişini ile günümüz militan selefi hareketler arasındaki ilişki vurgulanmaktadır. Söz konusu çalışma Türkçe konuşan İŞİD destekçileri üzerine odaklanırken, benzer söyleme sahip militan selefi grupların hesapları ile İŞİD sempatanları arasındaki ayrımın dikkatle yapılmadığı gözlenmektedir. Bu durum, sosyal ağ analizi çalışmalarında karşımıza çıkan metodolojik problemlerden birisidir ve ulaşılan istatistiksel sonuçları sorgulatmaktadır.

### **Avantajlar ve Dezavantajlar**

Sosyal ağ analizi, normal imkânlarla ulaşılamayan bir kitleyi sanal ortamda inceleyip onların söylemlerini, gündemlerini ve ağ yapılarını anlamamız açısından, sosyal bilimler ve güvenlik araştırmalarının önünü açan çok önemli bir

metodolojik yaklaşımdır. Her ne kadar büyük bir boşluğu doldur- sa da metodolojik bazı problemler üzerinde durulması yerinde ola- caktır.

Bu çalışmalarda ilk karşımıza çıkan problemlerden birisi, meto- dun doğası itibariyle önyargılı olup bütünü temsilden yoksunluğudur. Kartopu metodu diye adlandırılan yolla tespit edilen hesaplardan di- ğer hesaplara ulaşıldığı için, ista- tistiksel çalışmalar gibi bütünü temsil eden bir örnekleme üzerinde çalışılmamaktadır. Diğer bir prob- lem, bot hesaplar ve dezenformas- yon hesaplarının yaygınlığıdır. Bu, aşırı grupları çalışırken ciddi bir problem olarak önümüze çıkmak- tadır. Bunun yanında, bu grupla- ra karşı hesapların aynı söylem ve benzer sembollerini eleştirmek için kullanması, bu platformlardan elde edilecek istatistiklerin güve- nilirliğini sorgulatmaktadır. Örneğin, Youtube'un yakın zaman içerisinde Suriye'deki bazı militan selefî gruplar üzerinde yürüttüğü çalışmada, insan hakları savunucu- larının bölgedeki yapılan yanlışlar üzerine yüklediği videolar da askıya alınmış, ikisi arasındaki fark göze- tilememiştir.

Diğer bir nokta ise, yukarı- da vurgulandığı üzere, ideolojik olarak veya söylemsel olarak bir- birine benzeyen ama birbirinden farklı grupların, çalışma yapılırken birbiriyle karıştırılmasıdır. Örnek olarak, İŞİD, el-Nusra veya ben- zer söylemleri kullanan İslamcı grupların birbiriyle karıştırılması verilebilir. Daha önce, İŞİD üze- rine yapılan çalışmalarda görülen bu problem, İŞİD'in siber ortamda etkisini kaybetmesiyle diğer grup- lar üzerine yapılan çalışmalarda da görülebilir.

Bunlar ve benzeri nedenler düşünülürken, sosyal ağ anali- zi gibi büyük veri çalışmalarının, sosyal bilimlerin yerleşik araştırma metotlarının alternatifi değil belki tamamlayıcısı olduğunu söyleye- biliriz.

### Karşı Söylem Çalışmaları

Burada sosyal medya araçlarının bir yönüne daha vurgu yapmak gerekir. Etkili militan selefî bir va- iz olan Enver el-Evlaki'nin kendisi ölmesine rağmen, videoları Youtu- be'da ulaşılabilirliği için yeni nesil militan selefîlere ve intihar bom- bacılarına ilham olup olmadığı tartışılmaktadır. Bu yüzden, *Tech Against Terrorism* kampanyasıyla büyük sosyal medya şirketleri cid- di bir temizleme yarışına girdiler. Twitter, Facebook ve Youtube mi- litan selefî içerikleri tespit edip he- men kaldırmaktadır. Fakat sosyal medyaya yüklenen materyallerin kalıcılığı tehlikenin başka bir bo- yutunu gözler önüne sermektedir. Engellenen içerikler başka yerden yeniden yüklenebilmekte veya bir link yoluyla kolaylıkla başkasına aktarılmaktadır. Bundan dolayı, karşı mücadelenin sadece içerik paylaşımının engellenmesiyle ya- pılamayacağı ortadadır. Karşı söy- lem veya alternatif söylem çalış- malarının önemi böylece artmak- tadır. Diğer yandan, sahada yapılan mücadelede sona doğru gelmişken, topraksız İŞİD ne yapar sorusuna verilen cevaplar, onun tamamen bitmesinden ziyade, ideolojik ola- rak varlığını devam ettirip yeni bir formatta karşımıza çıkmasını ön- gören minvaldedir. Buna bir ne- vi sanal hilafet diyen bir literatür mevcuttur. Bu durum da karşı söy- lem veya alternatif söylem çalış- malarının öneminin devam edeceğini göstermektedir.

**Sivil toplum kuruluşlarının, bireylerin ve Facebook, Twitter ve Youtube gibi büyük teknoloji şirketlerinin aşırıcılıkla mücadelede toplumu bilinçlendirmesi mücadeleye önemli bir katkı sağlayacaktır.**

### Sonuç

İnternet ve sosyal medyanın yay- gınlaşmasıyla, militan selefî aşırı- cı hareketler sahadaki eylemleri- nin yanında âdeta sanal bir hilafet kurmuşlardır. Büyük veri analizle- ri, sosyal bilim ve güvenlik çalış- malarının klasik metotlarının aciz kaldığı durumlarda yeni bir alan açmaktadır. Her ne kadar deza- vantajları ve metodolojik sorunları olsa da sosyal ağ analizi yaygın ola- rak kullanılan bir metottur. Bunun yanında, karşı söylem çalışmaları, sanal mücadelenin diğer bir boyu- tunu oluşturur. Özellikle, bu grup- ların sahada yaşama alanlarını kay- bederken sanal ortamda varlıklarını devam ettirmeleri, bu çalışmaların önemini gün geçtikçe arttırmakta- dır. Son olarak, bu mücadelenin yalnızca resmî makamlara bırakıl- ması sorunu çözmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının, bireylerin ve Facebook, Twitter ve Youtube gibi büyük teknoloji şirketlerinin aşırıcılıkla mücadelede toplumu bi- linçlendirmesi mücadeleye önemli bir katkı sağlayacaktır. ○

*ORSAM Araştırma Asistanı*